

Ілля ШУТАК,
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Прикарпатського юридичного інституту
Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ (ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ Й ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ)*

Ключові слова: міжнародне право, міжнародні нормативно-правові акти, міжнародні застереження, міждержавні відносини, принцип незменшення, внутрішньодержавні механізми.

Серед загальновизнаних гарантій прав людини в міжнародному публічному й закордонному конституційному праві виділяється «застереження про закон» – вимога про регулювання (у тому числі обмеження) прав і свобод людини та громадянина тільки за допомогою законів [1; 2, 185–194; 3, 79–81]. Це означає також, що істотні питання, які торкаються прав громадян, законодавець не повинен делегувати або передавати на відкуп виконавчій владі. Інакше кажучи, «застереження» запобігає небезпеці з боку виконавчої влади, котра, як свідчить досвід, маючи у своєму розпорядженні необмежені повноваження, схильна повільно, але правильно вихолощувати основні права.

Ще у Французькій Декларації прав людини й громадянина від 26 серпня 1789 року в ст. 4 було записано: «Свобода полягає в можливості робити все, що не шкодить іншому. Таким чином, здійснення природних прав людини має лише ті кордони, які забезпечують іншим членам суспільства користування цими ж правами. Ці кордони можуть бути встановлені тільки законом» [4].

Сьогодні більшість міжнародних стандартів у сфері прав людини містить застере-

ження щодо можливості їхніх обмежень лише законодавчим шляхом. У цій галузі створена й функціонує глибоко продумана система.

По-перше, у міжнародному праві діють універсальні норми, що пропонують наявність законодавчих застережень. У Загальній Декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [5, 8] в ч. 2 ст. 29 закріплено: «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати впливу тільки таких обмежень, які встановлені законом».

Аналогічне правило міститься у ст. 4 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні й культурні права від 16 грудня 1966 року: «Учасники даного Пакту визнають, що відносно користування тими правами, які та чи інша держава забезпечує відповідно до справжнього Пакту, ця держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і так, як це поєднується із природою зазначених прав, і винятково з метою сприяти загальному добробуту у демократичному суспільстві» [5, 11].

На регіональному рівні увага до даного питання також суттєва. У Конвенції про захист прав людини й основних свобод ETS № 005 (Рим, 4 листопада 1950 року) у ст. 7 зафіксовано: «Покарання винятково на підставі закону» визначає, що «Ніхто не може бути засуджений за здійснення будь-якого діяння або за бездіяльність, що відповідно до діючого в момент його здійснення національного або міжнародного права не було карним злочином. Не можна також на-

* *Закінчення.* Початок статті читайте у «Віснику Національної академії прокуратури України» № 2(10)'2008.

кладати покарання тяжче, ніж те, що підлягало застосуванню в момент здійснення кримінального злочину.

2. Дана стаття не перешкоджає осуду й покаранню будь-якої особи за здійснення якого-небудь діяння або за бездіяльність, що у момент його здійснення була кримінальним злочином відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими країнами».

По-друге, міжнародне право вводить застереження-заборону на обмеження прав і свобод у більшій мірі, ніж це передбачено безпосередньо міжнародними положеннями. Іншими словами, діє принцип незменшення рівня прав і свобод людини. Дане питання стосується як національного законодавства, так і в ряді моментів зачіпає дію універсальних міжнародних актів.

Наприклад, у ч. 2 ст. 8 Конвенції про свободу асоціації й захист права на організацію від 9 липня 1948 року встановлено: «Національне законодавство не торкається гарантій, передбачених цією Конвенцією, і застосовується таким чином, щоб не порушувати їх» [6, 52].

Своєю чергою, ч. 3 ст. 15 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок (Нью-Йорк, 18 грудня 1979 року) [7, 250–254] спрямована безпосередньо на галузь міжнародної нормотворчості: «Держави-учасниці погоджуються, що всі договори й всі інші приватні документи будь-якого роду, що мають своїм правовим наслідком обмеження правоздатності жінок, вважаються недійсними».

Варто наголосити, що принцип незменшення стосується тільки гуманітарної сфери. В інших сферах міждержавного співробітництва, зважаючи на специфіку розвитку конкретної держави, міжнародним правом допускається підвищення (перевищення) національних обмежень і виключень. У ст. 19 Конвенції про тимчасовий ввіз (Стамбул, 26 червня 1990 року) [8] передбачено, що «Положення даної Конвенції не перешкоджають застосуванню заборон і обмежень, що вводяться національним законодавством і заснованих на міркуваннях нееконічного характеру, таких, як міркування моралі або підтримки громадського порядку, міркування суспільної безпеки, гігієни

або охорони здоров'я, ветеринарії чи фітосанітарії, або міркування, що стосуються захисту видів дикої фауни й флори, яким загрожує небезпека зникнення або захисту авторських прав і прав промислової власності».

По-третє, у міжнародному праві допускається перевищення (збільшення) на національному законодавчому рівні встановлених міжнародними актами меж забезпечення прав і свобод.

Стаття 23 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок (Нью-Йорк, 18 грудня 1979 року) [7, 250–254] встановлює: «Ніщо в даній Конвенції не порушує будь-які більш сприятливі досягненню рівноправності між чоловіками й жінками положення, які можуть міститися:

- a) у законодавстві держави-учасниці;
- b) у будь-якій іншій міжнародній конвенції, договорі або угоді, що мають чинність для такої держави».

По-четверте, міжнародно-правовими актами державам пропонується на національному рівні видати законодавчі норми про реалізацію конкретних прав і свобод людини та громадянина.

Стаття 16 Загальної Декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [9, 8] встановила:

«1. Чоловіки й жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися й засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо вступу в шлюб, під час перебування в шлюбі й під час його розірвання.

2. Шлюб може бути укладений тільки за вільної та повної згоди обох сторін, що вступають у шлюб.

3. Родина є природним і основним осередком суспільства й має право на захист з боку суспільства й держави».

У розвиток цього положення Конвенція про згоду на вступ у шлюб, шлюбний вік й реєстрацію шлюбів (Нью-Йорк, 10 грудня 1962 року) [10, 34] у ст. 2 визначає такий обов'язок держав: «Державами, які беруть участь у даній Конвенції, видаються законодавчі акти, що встановлюють мінімальний шлюбний вік. Не допускається шлюб з осо-

бою, яка не досягла встановленого віку, крім тих випадків, коли компетентний орган влади в інтересах сторін, що вступають у шлюб, дозволяє зробити із цього правила про вік винятки, зважаючи на серйозні причини».

Забороняється обмеження тих прав, які є в національному законодавстві, але разом із тим відсутні у міжнародному праві. Зокрема, у ч. 2 ст. 5 Міжнародного пакту про цивільні й політичні права від 16 грудня 1966 року виписано: «Ніяке обмеження або заниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих у якійсь державі, що бере участь у справжньому Пакті, у чинності законів, конвенцій, правил або звичаїв, не допускається з тієї причини, що в даному Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі» [9, 22].

Багато міжнародних норм, присвячених конкретним правам людини, вказують на «застереження по закону». Так, Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних Держав (Кишинів, 7 жовтня 2002 року) [11] у ст. 1 регламентує питання реалізації виборчого права:

«... 3. Право громадянина обирати й бути обраним закріплюється в конституції і (або) законах, а порядок його здійснення визначається законами й іншими нормативними правовими актами. Законодавче регулювання права обирати й бути обраними, порядок виборів (виборчі системи), що мають обмеження виборчих прав і свобод, не повинні обмежувати або скасовувати загально визнані права й свободи людини та громадянина, конституційні і (або) законодавчі гарантії їхньої реалізації чи носити дискримінаційний характер.

4. Призначення, підготовка й проведення виборів здійснюються на основі конституції й законів.

5. Обрані особи, які одержали необхідне число голосів, визначене конституцією, законом, обіймають посаду в порядку й терміни, встановлені законами, тим самим визнаючи свою відповідальність перед виборцями, і залишаються на посаді до закінчення терміну своїх повноважень або до їхнього припинення іншим шляхом, що регулюється конституцією, законами відповідно

до демократичних парламентських і конституційних процедур».

Розглянемо ряд аналогічних прикладів і для наочності порівняємо їх із діючими положеннями Конституції України.

Так, ст. 7 Загальної Декларації прав людини 1948 року передбачає: «Всі люди рівні перед законом і мають право, без жодних відмінностей, на рівний захист закону» [12, 6].

Навпаки, ст. 21 Конституції України закріплює, що «Всі люди вільні й рівні у своєму достоїнстві й правах. Права й свободи людини є невідчужуваними й непорушними».

Разом із тим залишається незрозумілим, ким дане положення забезпечується безпосередньо: державою чи людиною. Не вносить ясності й ст. 24 Основного Закону України: «Громадяни мають рівні конституційні права й свободи і рівні перед законом. Не може бути привілеїв або обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних і інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового положення, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

По-перше, рівність перед законом стосується винятково громадян України, що принципово різниться з положенням норми міжнародного права. По-друге, видається декларативним і невиразним формулювання про заборону привілеїв та обмежень за «іншими ознаками». Очевидно, що заборона повинна бути підкріплена механізмами забезпечення, включаючи й встановлення чіткого переліку ознак дискримінації.

Інший приклад. У ст. 17 Міжнародного Пакту про цивільні й політичні права від 16 грудня 1966 року зазначено: «1. Ніхто не може піддаватися довільному або незаконному втручанню в його особисте й сімейне життя, довільним або незаконним зазіханням на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або незаконним зазіханням на його честь і репутацію. 2. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких зазіхань» [9, 31].

Конституція України аналогічне право захищає інакше. У ст. 32 йдеться: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте й сімейне життя, крім випадків, передбаче-

них Конституцією України. Не допускається збір, зберігання, використання й поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, певних законів, і тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту й прав людини».

Так, можна навести багато прикладів. Однак викладене, мабуть, демонструє наявність неоднозначної ситуації. З одного боку, відповідно до ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини і їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Затвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

З другого боку, ці ж права й свободи цілком можуть стати об'єктом довільного, дискреційного втручання і передусім з боку тієї ж держави. Звернемо увагу, наприклад, на ст. 11 Конституції України: «Держава сприяє консолідації й розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної й релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України».

Подібної диференціюючої норми міжнародне право не містить. Варто зазначити, що вона різниться і з початковими словами преамбули самої Конституції України, де йдеться про те, що Верховна Рада України приймає дану Конституцію – Основний Закон України «від імені Українського народу – громадян України всіх національностей».

Розбіжності у формулюваннях українського Основного Закону з міжнародним правом можуть спричинити негативні наслідки. Відповідно до п. 2 ст. 14 Міжнародного Пакту про цивільні й політичні права від 16 грудня 1966 року «... кожний обвинувачуваний у карному злочині має право вважатися невинним, доки провина його не буде доведена відповідно до закону» [9, 27]. Згідно зі ст. 62 Конституції України [13] «... особа вважається невинною у здійсненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її провина не буде доведена в

законному порядку і встановлена обвинувачувальним вирокком суду».

Більш «вигідне» конституційне застереження значно тьмяніє в ситуації, коли обвинувачуваний може бути звільнений від кримінальної відповідальності і покарання (наприклад, закінчення строку давності, амністія та інші підстави звільнення від кримінальної відповідальності). У такому разі право бути судимим, виходячи із презумпції невинності, перетворюється в обов'язок бути судимим, тому що презумпція невинності може бути спростована тільки судом.

Особлива роль застережень виявляється в питаннях встановлення взаємозв'язку юридичних обов'язків і суб'єктивних прав. У багатьох ситуаціях реалізація суб'єктивного права є передумовою виконання юридичного обов'язку. Однак тут наявний ще один важливий нюанс.

Вітчизняна теорія права визначає громадянина як особистість, наділену державою комплексом юридичних прав і обов'язків. Однак не тільки Українська держава покладає на своїх громадян юридичні обов'язки. Об'єктивні процеси інтенсифікації міжнародного співробітництва в гуманітарній сфері, що здійснюються як на універсальному, так і регіональному рівнях, значно розширюють обсяг міжнародної правосуб'єктності українських громадян.

У зв'язку з активізацією процесів інтеграції України в європейський правовий простір стало актуальним давно назріле питання про міжнародну правосуб'єктність індивіда і, зокрема, про міжнародну правосуб'єктність громадянина України. Здавалося б, ця проблема давно й «остаточно» дозволена в доктрині міжнародного права [14, 67–86]. Однак можливість звернення громадян України в міжнародні органи, і насамперед у Європейський Суд з прав людини, призвела до необхідності по-новому подивитись на дане питання. Відповідно до п. 4 ст. 55 Конституції України «... кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод у відповідні міжнародні судові установи або у відповідні органи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна».

Питання про правосуб'єктність індивіда має насамперед теоретичне значення, оскільки поки що жодна з існуючих концепцій жодним чином не позначилася на самій можливості заперечення захисту прав людини в тому ж Європейському суді. Як в Україні, так і в інших європейських державах існують різні точки зору, які при всьому розмаїтті зводяться до двох: заперечення міжнародної правосуб'єктності індивіда або її обмеженого визнання.

За такої кількості підходів держави визнаються основними суб'єктами міжнародного права, і міжнародне право, безперечно, регулює міждержавні відносини, у тому числі і в сфері статусу особистості. Донедавна, коли громадянин України не мав прямого безпосереднього доступу в міжнародні органи, наприклад, у Європейський суд, питання про міжнародну правосуб'єктність індивіда не виникало.

Разом із тим наявність внутрішньодержавних механізмів, що розширюють каталоги прав і свобод або їхню відсутність, не перешкоджають розвитку міжнародних засобів і методів з гармонізації прав і свобод людини та громадянина, з одного боку, та їхніх обов'язків – з другого. Багато в чому цьому сприяють застереження міжнародних правових актів.

Обмеження прав і свобод громадянина може бути здійснене за допомогою виключення тієї або іншої можливості з утримання права (свободи), а також шляхом установаження спеціального порядку його реалізації. Простежимо це на конкретному прикладі.

У ст. 33 Конституції України зазначено: «Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, встановлених законом».

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну».

Дійсна конституційна норма відповідає аналогам міжнародного права. Стаття 12 [9, 25–26] має такий зміст:

«1. Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право, у ме-

жах цієї території, на вільне пересування і свободу вибору місця проживання».

2. Кожна людина має право залишати будь-яку країну, включаючи свою власну.

3. Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім передбачених законом і необхідних для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моральності населення, або прав і свобод інших і сумісні з визнаними в справжньому Пакті іншими правами.

4. Ніхто не може бути у довільному порядку позбавлений права на в'їзд у свою власну країну».

Однак реалізація даного конституційного права застерігає виконання громадянином ряду юридичних обов'язків. Приміром, не може вільно залишити межі України громадянин, який відбуває міру кримінального покарання у вигляді позбавлення волі.

Принцип єдності прав і обов'язків характеризується й тим, що праву одного суб'єкта відповідає обов'язок другого, і тим, що та сама людина має певний комплекс прав і обов'язків, і тим, що права та обов'язки для всіх рівні (це також момент єдності), що в них поєднуються особисті й суспільні інтереси, що вони забезпечуються єдиною системою гарантій, мають однакову соціальну цінність.

Однак єдність прав і обов'язків у міжнародно-правовому аспекті порівняно з національно-правовою системою має більш широке значення, ширшу основу та складніший характер. Воно багатше, багатогранніше. Простежимо це на прикладі інституту юридичних обов'язків.

Сучасне міжнародне право містить значну кількість норм-застережень, сукупно орієнтованих на взаємодію з національним правом у сфері юридичних обов'язків громадянина. Розрізняють декілька видів міжнародних застережень, що визначають аспекти прямого або непрямого вилучення (утримання або дії) юридичних обов'язків на національному рівні.

По-перше, – норми, які безпосередньо стосуються національного каталогу юридичних обов'язків громадянина. Це норми, що обумовлюють питання внесення змін або доповнень в утримання внутрішнього зако-

нодавства й тим самим покладання на громадянина відповідних обов'язків. Наприклад, ч. 1 ст. 22 Конвенції про психотропні речовини від 21 лютого 1971 року встановлює: «... кожна сторона розглядає як карне правопорушення у тих випадках, коли воно зроблено навмисне, будь-яке діяння, що суперечить якому-небудь закону або постанові, прийнятим до виконання її зобов'язань по даній Конвенції» [15, 416].

По-друге, – норми, що фіксують застереження реалізації юридичних обов'язків громадянина як умови правоволодіння. Так, у ст. 2 Факультативного протоколу до Міжнародного Пакту про цивільні й політичні права від 16 грудня 1966 року йдеться: «За умови дотримання положень статті 1, особи, які стверджують, що будь-яке із їхніх прав, перерахованих у Пакті, було порушено, і які вичерпали всі наявні внутрішні засоби правового захисту, можуть подати на розгляд Комітету письмове повідомлення» [16, 39–40].

По-третє, – міжнародні застереження, спрямовані на вилучення з національного законодавства окремих юридичних обов'язків громадянина.

Наприклад, згідно зі ст. 1 Протоколу № 4 Конвенції про захист прав людини й основних свобод (підписаний у Страсбурзі 16 вересня 1963 року) «... ніхто не може бути позбавлений волі лише на тій підставі, що він не

в змозі виконати якесь контрактне зобов'язання» [16, 128].

Сучасна практика соціального буття ставить перед юридичною наукою чимало нетрадиційних запитань, що потребують всебічного теоретичного обґрунтування й дієвих форм оперативного юридичного втручання.

Одним із таких стратегічних орієнтирів нормоутворень в Україні є міжнародне право. Приведення Україною нормативних правових актів у відповідність до міжнародних стандартів є закономірною тенденцією й однією з головних ознак правової держави.

Разом із тим будь-яка домовленість у царині міждержавних відносин повинна містити застереження про те, чи будуть і якою мірою у відносинах між Україною й іншими зацікавленими державами допускатися винятки й послаблення в тій мірі, у якій це допускає національне право. Міждержавна домовленість повинна містити також і застереження про умови припинення співробітництва. На це державі вказує імператив ст. 18 Конституції України [13] «Зовнішньополітична діяльність України, спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримки мирного й взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальноновизначених принципів і норм міжнародного права».

Список використаних джерел:

1. Агостино Кариола. Основные права и свободы по Конституции Италии / Агостино Кариола // Защита прав человека в современном мире: сб. статей / Отв. ред. И.А. Ледах. – М.: Институт государства и права РАН, 1993. – С. 59.
2. Государственное право Германии: в 2-х т. / Отв. ред. Б.Н. Топорнин; сокр. пер. с нем. семитомного изд. – М.: Спарк, 1994. – Т. 2. – 320 с.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: [учеб. для юрид. вузов и фак.]: в 4-х т. / Отв. ред. Б.А. Страшун. – [2-е изд., испр., доп.]. – М.: БЕК, 1996. – Т. 1–2: Общая часть. – 758 с.
4. Современные зарубежные конституции: [сб. док. по конституционному праву зарубежных стран]. – М.: Юридическая литература, 1996. – С. 98.
5. Права человека: сб. международных договоров. – Нью-Йорк: Изд-во ООН, 1983. – 461 с.
6. Конвенции и рекомендации, принятые Международной Конференцией труда, 1919–1956: в 2-х т. – Женева: Международное бюро труда, 1991. – Т. 1. – 155 с.
7. Офіційні звіти Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, тридцять четверта сесія. Додаток № 46 (А/34/46). – Нью-Йорк: Вид-во ООН, 1980. – 385 с.
8. Таможенные ведомости. – 1996. – № 2.
9. Права человека: сб. международных договоров. – Нью-Йорк: Изд-во ООН, 1983. – 461 с.
10. Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на XVII сесії. – Нью-Йорк: Вид-во ООН, 1963. – 94 с.
11. Бюлетень міжнародних договорів. – 2006. – № 2.

12. Венская конвенция о праве международных договоров, 23 мая 1969 г. // Действующее международное право: в 3-х т. / Сост.: проф. Ю.М. Колосов и проф. Э.С. Кривчикова. – М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1996–1997. – Т. 2. – 281 с.

13. Правда Украины. – 1996. – 30 июля.

14. Захарова Н.В. Под видом обеспечения прав человека / Захарова Н.В. – М.: Юридическая литература, 1971. – 125 с.

15. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных с иностранными государствами. – М.: Юридическая литература, 1981. – Вып. 35. – 539 с.

16. Колосов Ю.М. Устав Организации Объединенных Наций. Действующее международное право: в 3-х т. / Колосов Ю.М. – М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1996. – Т. 1. – 858 с.

Ілля ШУТАК

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ (ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ Й ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ)

Резюме

Особливе місце в системі державно-правового регулювання в умовах становлення в Україні громадянського суспільства та правової держави посідає інститут правових застережень, використання якого дає змогу суттєво розширити сферу правового впливу. Застереження дозволяють зберегти «ядро» системи регулюючих відносин, забезпечити максимальну точність у викладенні думки правотворця, вдосконалювати методи досягнення компромісу в середовищі правотворчого корпусу і способи оптимізації правового регулювання, розширювати форми вираження і визначення меж погляду правозастосовувача тощо.

На думку автора, головною функцією правового застереження виступає функція підтримки стабільності правопорядку, збереження системи юридичних відносин.

Ілля ШУТАК

ОГОВОРКИ МЕЖДУНАРОДНЫХ НОРМАТИВНЫХ ПРАВОВЫХ АКТОВ (ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ)

Резюме

Особое место в системе государственно-правового регулирования в условиях становления в Украине гражданского общества и правового государства занимает институт правовых оговорок, использование которого дает возможность существенно расширить сферу правового влияния. Оговорки позволяют сохранить «ядро» системы регулирующих отношений, обеспечить максимальную точность в изложении мнения правотворца, совершенствовать методы достижения компромисса в среде правотворческого корпуса и способы оптимизации правового регулирования, расширять формы выражения и определения пределов точки зрения правоприменителя и т.п.

По мнению автора, главной функцией правовой оговорки выступает функция поддержания стабильности правопорядка, сохранения системы юридических отношений.

Ілля ШУТАК

INTERNATIONAL NORMATIVE LEGAL ACTS RESERVATIONS (GENERAL THEORETICAL AND TYPOLOGICAL ASPECTS)

Summary

The institute of reservation in conditions of civil society and rule of law formation in Ukraine takes its particular place in the legal state regulating system. Its implementation gives an opportunity to enlarge the field of legal influence. Reservation allows to save «core» of regulating relations system, to ensure strict precision in delivering of lawmaker ideas, to improve ways of compromising amidst rule-making circles and means of legal regulating optimisation, to expand expressing forms and determination of view limits of law enforcement bodies etc.

In author's opinion the main function of legal reservation is keeping up the stability of law and order and preservation of justice system.